

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Yazı İşleri Müdürlüğü

Adil Yargılanma Hakkı ve İHAM İçtihatları Kapsamında Delillerin Kabul Edilebilirliği

Mahmut Can Şenyurt
Kıdemli Hukukçu

Mahkemenin 6. Madde Yaklaşımı

- Adalet mi Adillik mi?
- Yargılamanın adilliği – anahtar kavram
- Adil yargılanma – Sihirli bir formül yok
- Bağımsız haklar - 6 § 1 veya 6 § 3 (d) veya birlikte inceleme
- Ceza yargılaması > medeni hukuk yargılaması
- Yargılamanın adilliğine ilişkin gereklilikler her ceza yargılamasına uygulanır.
- Güvencelerin kapsamı farklı mı?
- Geleneksel suç yargılaması & kabahat veya cürüm gibi daha “hafif” aykırılıklara dair yargılamalar

Kanun yolu şikayeti – Süper Temyiz Mercii Olmama

- **Kural:** Mahkemenin görevi, yerel mahkemelerin Sözleşmeye uygun hareket edip etmediklerini denetlemektir (İHAS m.19)
- İç hukukun yorumlanması, delillerin değerlendirilmesi ve maddi vakıa tespiti kural olarak yerel mahkemelerin görevidir.
- **İstisna:** Keyfilik
 - 1. Gerekçesiz karar
 - 2. Gerekçenin maddi veya hukuki fahiş hataya dayanması (adaletin inkarı anlamına gelecek şekilde)

Keyfilik ve Fahış Hata

- Kanunda yer almayan gerekçe ile yıllık ücret izni talebinin reddi – «Diğer işçilere verilmemiştir» (Anđelković/Sırbistan)
- Başvurucunun davasının iddiayı daha önce dile getirmediği gerekçesiyle reddi (Dulaurans/Fransa)
- Başvurucunun evinin askerler tarafından yıkıldığı iddiasının reddi – Aleyhe mahkeme kararı, kamu makamlarınca düzenlenen raporlar ve belgelerin varlığına rağmen (Khamidov/Rusya)

Bir yargı kararının nasıl, yani hangi usuller izlenerek verildiği 6. maddenin konusudur; bu kararın sonucu değil.

Delillerin İkamesi ve İncelenme Usulü

- 6. madde delillerin kabul edilebilirliği ile ilgili kurallar koymaz (Schenk/İsviçre, Moreira Ferreira/Portekiz (no.2))
- Kural olarak belirli nitelikteki delillerin, örneğin iç hukuka göre «hukuka aykırı» delillerin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağını saptamak Mahkemenin görevi değildir.
- Asıl cevaplandırılması gereken soru, delillerin elde ediliş tarzı da dahil olmak üzere, yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığıdır (Bykov/Rusya).

Hukuka Aykırı Delil Şikayetleri

- Hukuka aykırılığın niteliği nedir?
- Hukuka aykırılığın dayanağı Sözleşmenin ihlali ise, hangi madde ihlal edilmiştir?
- Delilin kalitesi, yani delilin elde edildiği koşullar delilin sıhhatini ve doğruluğunu şüpheyeye düşürmüştür müdür?
- Savunma haklarına saygı gösterildi mi? Başvurucu delilin gerçekliğine ve yargılamada kullanılmasına itiraz edebilme imkanına sahip oldu mu?
- Delilin mahkumiyet hükmü açısından önemi?
- Kamu yararı (suçun cezalandırılması) v. bireyin yararı (hakkın korunması)

Hukuka Aykırı Delil - Örnekler

- 3. madde ihlal edilerek alınan ifade (sanık veya şerik veya 3. kişilerden)
- İşkencenin direkt sonucu olarak toplanan fiziki delil
- İşkence harici ve fakat 3. maddeyi ihlal eden yöntemlerin direkt sonucu olarak toplanan fiziki delil
- Delil başlangıcı niteliğinde kötü muamele iddiası (Bokhonko/Gürcistan)
- Arama – Prade/Almanya
- Telefon dinleme – «başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması» (Dragojević/Hırvatistan)
- Delil yerleştirme (Sakit Zahidov/Azerbaycan)

Budak/Türkiye

- İhtiyar heyeti veya komşulardan iki kişinin bulunmaması – CMK m.119/4'e aykırılık (ev araması)
- Aramada sadece başvurucunun babası var ve arama tutanağına göre «sürece ait rapordur» başlıklı bir çıktı ve Buca'daki yurtsever esnafımıza başlıklı 43 adet el ilanı bulunuyor.
- İsim ve imza da içermeyen ilk belgede, belgenin yazarı Kadifekale'de bir otobüse Molotof kokteyli attığını ikrar ediyor.
- Örgüt üyeliği + kamu malına zarar verme - 25 yıl hapis cezası.

Budak/Türkiye-2

- Aramayı yapan polisler tanık olarak dinlenmiş – «Sabahtı, kimseyi bulamadık»
- Hükümet: «Terör suçu ile ilgili olduğundan kimse tanık olmak istemedi»
- Bu iddialar arama tutanağında bulunmamaktadır.
- Tanık bulmak için herhangi bir çaba sarf edildiğini gösteren bir bulgu da yoktur.
- Bu gerekçeler mahkemenin kararında yer almamaktadır.
- Kanunda da bu tanıkların hazır bulundurulmayacağı istisnai durumlar öngörülmemiştir.

Budak/Türkiye-3

- «Sürece ait rapordur» - yegâne delil.
- Başvurucu: «Belge bana ait değil, polisler yerleştirmiş olabilir, ancak tutanak tanıkları hazır bulundurulmadığı için bu hususun netleştirilmesi olanaksız hale geldi.»
- İç hukuka aykırılık delilin kullanılmasını yalnız başına imkânsız hale getiren bir durum değil.
- Kritik Nokta: Delilin sıhhatini, yani doğruluğunu ve gerçekliğini etkileyen bir iddia ileri sürüldü mü (Delil başlangıcı niteliğinde)?
- Çelişmeli bir usulle somut olayın bütün şartları incelenmeli ve şüphe bertaraf edilmelidir.

Budak/Türkiye-4

- AY, CMK ve Anayasa Mahkemesi içtihadı hukuka aykırı delillere ilişkin güçlü bir koruma sağlıyor (İHAS m.53).
- Gerekçeli kararda polis ifadeleri ile başvurucunun aramanın hukuka aykırılığı ve delillere ilişkin iddialarına yer verilmemiş, sadece aramanın hakim kararına dayandığı, bu sebeple usule uygun olduğunu belirtilmiştir.
- Mahkemeye göre, bu şartlar altında iç hukuk normlarına aykırı şekilde veya Sözleşme ihlal edilmek suretiyle toplanan delillerin sıhhati veya kabul edilebilirliğine dair herhangi bir cevap verilmemesi kural olarak adil yargılanma hakkını zedeler.

Kavramsal Ayrımlar

- Delillerin kabul edilebilirliği, yani hangi bulguların değerlendirilmek üzere yargılamayı yapan mahkemeye sunulacağı ve mahkemeye sunulan bu deliller açısından savunma hakkına saygı ayrı kavramlardır.
- Sunulan delillere ilişkin savunma hakkı ile bu delillerin mahkemeler tarafından değerlendirilmesi de farklı kavramlardır.
- Delilin adil yargılanma hakkını etki edecek şekilde ikame edilmesi de savunma hakkı açısından sorun oluşturabilir.
- Somut örnek – Horvatic/Hırvatistan (Adli delilin toplanma usulü)

Horvatic/Hırvatistan

- Başvurucu saçından ve kıyafetlerinden bir odada örnek alındığını, fakat bu örneklerin kendisinin hazır bulunmadığı başka bir odada paketlenildiğini iddia etmiş ve yargılama süresince bu delillere polisin müdahale ettiğini ileri sürmüştür.
- Dosya kapsamında bu iddianın aksini gösteren herhangi bir tutanak yok.
- Bu sebeple, yerel mahkemeler bu hususu detaylı incelemeli.
- Burada hukuka aykırılık iddiası mı yoksa delilin toplanış şekli mi tartışılıyor (adillik)?

Horvatic/Hırvatistan-2

- Başvurucu, adli raporu düzenleyen uzman ile kendisinden örnekleri alan polis memurlarının tanık olarak dinlenmesini talep etmiştir.
- Mahkemeye göre bu talep başvurunun savunmasını güçlendiren ve hatta beraat etmesine sebebiyet verebilecek niteliktedir.
- Ancak, yerel mahkeme “soruşturma aşamasında yapılan işlemler yeterli şekilde belgelendirildi” gerekçesiyle bu talebi reddetmiş ve başvurucuyu mahkûm etmiştir.
- Mahkemeye göre, yerel mahkemelerin başvurunun mahkûmiyeti açısından karar verici nitelikte olan delilin kabul edilebilirliğine ilişkin incelemeyi yapmadan mahkûmiyet hükmü kurması 6. maddeyi ihlal etmiştir.

Örnekler

- Sanık veya şeriklerin avukatsız verdikleri ifadeler – Erkapic/Hırvatistan
- Avukatsız gerçekleştirilen yer gösterme (Bozkaya/Türkiye)
- Avukatsız gerçekleştirilen arama (Ayetullah Ay/Türkiye)
- Avukatsız gerçekleştirilen teşhis işlemi (Laska and Lika/Arnavutluk – başvuruculara teşhis sırasında mavi-beyaz balaclava, teşhisteki diğer şahıslara ise siyah kasket giydirilmiş)
- Şeriğin avukatsız ifadesi (Ömer Güner/Türkiye – Stephens (no.1)/Malta)
- Başka yargılamadaki sanıkların avukatsız ifadeleri (Gökbulut/Türkiye)

Teşekkürler.

